

SUM MAR IES!

KAUPUNKIAKTIVISMI HAASTAA HALLINNON, MUUTTAA MARKKINAT JA LAAJENTAA DEMOKRATIAA

Pasi Päenpää & Maija Faehnle

Urbaria tiivistelmä 2021/4

Kaupunkiaktivismi haastaa hallinnon, muuttaa markkinat ja laajentaa demokratiaa

Pasi Mäenpää
dosentti, yliopistotutkija
Helsingin yliopisto

Maija Faehnle
erikoistutkija
Suomen ympäristökeskus

Digitalisaatio, internet ja ennen kaikkea sosiaalinen media tarjoavat kansalaisille uusia toimijuuksia ja kyvykkyyskärsiä. Kaupunkiaktivismiin eri muodoissa kansalaiset ovat vapautuneet ja valtaistuneet järjestäytymään kevyesti ja toimimaan sekä yksilöinä että yhteisöinä ilman julkista valtaa välittäjänään tai järjestöjä ja yrityksiä taustallaan. **Kaupunkiaktivismi on kasvanut siten, että se alkaa muodostaa yhteiskunnan neljännen sektorin** eli uuden, kevyesti organisoituvan ja toimintaan suuntautuvan kansalaisyhteiskunnan osan kolmannen sektorin organisaatioiden ulkopuolella.

Kirja perustuu joukkoistamista ja yhteisluomista hyödyntävään toimintatutkimukseen Helsingin metropolialueella vuosina 2015–2018. **Päätuloksina esitämme, että**

- **aktivismit haastavat kaupunkien hallinnan** tekemällä aloitteita ja luomalla toimintamalleja, jolloin kaupunginhallinnon tulee omaksua tapoja osallistua rakentavasti kansalaisverkostojen toimintaan
- kansalaislähtöisessä jakamistaloudessa kaupunkilaiset ottavat kuluttajuutta **monipuolisempia toimijarooleja** ja luovat **kulutus- ja toimeentulomahdollisuuksia** yritysten tapaan
- **neljäs sektori edustaa suoraa tekemisen demokratiaa**, jonka tunnistaminen ja tunnustaminen merkitsee demokratian ymmärtämistä aiempaa laajemmin.

Neljännellä sektorilla tarkoitamme järjestöjen ulkopuolella verkostomaisesti itseorganisoituvia ja toimivia yhteisöjä, jotka hyödyntävät internetiä, sosiaalista mediaa ja tiedon avoimuutta pyrkien ensisijaisesti konkreettiseen yhteistoimintaan omaehtoisesti muodostettujen tavoitteiden eteen. Laajemmin siihen voidaan lukea myös hybridimäisiä verkostotoimijoita, joiden toimintaa luonnehtivat avoimuuden, yhteisluomisen ja jakamisen periaatteet, ja joissa vapailla kansalaistoimijoilla on merkittävä asema. Tällaisia voivat olla esimerkiksi yhteiskunnalliset yritykset ja erilaiset kehittämishankkeet. Neljättä sektoria voi lähestyä myös internetiin ja tiedon avoimuuteen sekä verkostomaiseen hallintaan ja yhteisluomiseen perustuvina toimintatapoina, joita voidaan omaksua myös muilla sektoreilla.

Toimintatutkimusta kaupunkilaisten ja hallinnon kanssa

Kirja perustuu aktiivisten kansalaisten ja kaupunkien hallinnon kanssa pääkaupunkiseudulla ja Lahdessa toteuttamaamme toimintatutkimukseen. Kutsumme asianajotoimintatutkimukseksi joukkoistamiseen, yhteiskehittelyyn ja kansalaistieteeseen perustuvaa lähestymistapaamme, jossa etsimme ratkaisuja aktivistien ja hallinnon kohtaamiin haasteisiin yhdessä heidän kanssaan. Tuotimme ymmärrystä ja kehitelimme ratkaisuja haastatteluissa, työpajoissa ja keskustelutilaisuuksissa. Julkaisimme haastatteluraportit ja muistiot avoimesti verkossa (kaupunkiaktivismi.fi) ja keskustelutimme havaintoja Facebook-ryhmissä.

Kaupunkilaisverkostot ottavat itselleen uusia tehtäviä

Sosiaalisen median paljon parjatut kuplat toimivat myös samanmielisten kokoontumisen, järjestäytymisen ja toiminnan paikkoina, jossa avoimella tiedonmuodostuksella luodaan uutta. Esimerkkejä ovat kaupunkitapahtumat, yhteisötilat, ruokapiirit sekä kierrätys- ja kimppakyytiryhmät. Hyödyntämällä avointa dataa, joukkoistamista ja suoraa toimintaa aktivismit myös haastavat suunnitteluinstituution tiedon monopolin ja rikastavat esimerkiksi kaupunkisuunnittelua.

Jakamistaloudessa syntyy uusia kulutus- ja toimeentulomahdollisuuksia

Taloudellisessa aktivismissa kansalaiset valtaistuvat toimimaan markkinoilla monenlaisissa rooleissa, jolloin syntyy uusia kulutus- ja toimeentulomahdollisuuksia jakamistalouden eri muodoissa. Niissä taloudellinen ja sosiaalinen arvomuodostus kietoutuvat yhteen, kun kansalaiset toimivat keskinäisen vaihdon suhteissa, usein paikallisesti. Pohdimme julkisen vallan mahdollisuuksia yhtäältä hyödyntää ja ravita tällaista toimintaa ja toisaalta rakentaa yhteiskuntapolitiikkaa siten, että jakamistaloudesta ja yhteisvauraudesta syntyy paikallista, osallistavaa ja kestävää hyvinvointia.

Epäpoliittista vai erityisellä tavalla poliittista toimintaa?

Kaupunkiaktivismit ovat luonteeltaan epäpoliittisia siinä mielessä, että ne eivät lähde kiista-asetelmista eivätkä yleensä suuntaudu vaikuttamiseen päätöksentekoon. Tulkitsemme niiden poliittisuutta Michele Michelettin, Michael Sawardin ja Jacques Ranciéren käsitteiden avulla. Kaupunkiaktivismit ovat yksilöllistyneitä kollektiivista toimintaa, jotka luovat esityksiä paremmasta asiantilasta esimerkiksi kadunvaltaustapahtumilla. Varsinaista kiistaa ja kamppailua kaupungista ei käydä, vaan oikeus kaupunkiin ikään kuin on jo saavutettu, ja kaupunkiaktivismissa sitä esitetään, mallinnetaan ja toteutetaan yhdessä.

Neljäs sektori kutsuu avartamaan hallintaa ja käsitystä demokratiasta

Aktivismit toimivat oman identiteettinsä ja aikakäsityksensä mukaan, eikä niillä tyypillisesti ole johtoa, kirjattuja päätöksiä tai tarkkaa agenda. Ne edustavat siten hallinnolle vielä vierasta tapaa toimia.

Ehdotamme lähestymistavaksi ns. yhdistelmähallinnointia, jossa hallinto hakee kokeillen tapoja neljännen sektorin kohtaamiseen erityyppisissä tapauksissa. Joissain tapauksissa aktivistit haluavat hallinnon kanssa tiivistä yhteistyötä, toisissa taas pyrkivät pitämään etäisyyttä. **Hallinnon toimintatapoja voivat olla esimerkiksi aktivismien seuraaminen, keskusteluryhmiin osallistuminen, aktivistien ideoiden edistäminen, toimintojen koordinointi ja alueiden positiivinen erityiskohtelu aktivismien syntymisen edistämiseksi.**

Voimavarojen käyttöön saamista edistävä hallinto suhtautuu kansalaisten toimintavapauteen sananvapauden tavoin. Tämä tarkoittaa siirtymistä toiminnan luvittamisesta jälkivalvontaan. Kysymys on samalla demokratian laajentumisesta tekemisen demokratialla. Parhaimmillaan tekemällä vaikuttamisen helpottaminen laajentaa kaikkien vaikuttamismahdollisuuksia ja tuo uusia voimavaroja käyttöön.

Keskeistä on pohtia, miten luoda yhteiskuntapolitiikkaa sellaista kansalaistoimintaa varten, joka on halukasta ja kyvykästä ratkomaan ongelmia. Miten esimerkiksi jakamistaloudesta ja yhteisvauraudesta syntyy paikallista, osallistavaa ja kestävää hyvinvointia?

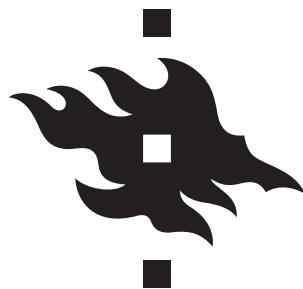
Kaupungit jättävät usein tukematta aktivismia siksi, että tukeminen ei olisi demokraattisen tasapuolista kaikille. Silloin hukataan voimavaroja.

Esitämme kriteeristön, jolla demokratian toteutumista kansalaistoiminnan kautta voidaan kontrolloida:

- 1. avoin lähdekoodi ja commons** – onko toiminta lähtökohdiltaan, tuloksiltaan ja tuotoksiltaan kaikkien halukkaiden hyödynnettävissä ja hallinnoitavissa?
- 2. inklusiivisuus** – onko toiminta avointa ja kutsuvaa kaikille kansalaisryhmille?
- 3. itsekorjaavuus** – korjataan vikoja, puutteita, ongelmia ja haitallisia ulkoisvaikutuksia?
- 4. synergiaedut** – tuottaako toiminta hyötyjä yhdessä jonkin toisen toiminnan kanssa?
- 5. innovatiivisuus** – luoko toiminta uusia tapoja toimia tai näkökulmia lähestyä asioita?
- 6. skaalattavuus** – voiko toiminnan mittakaavaa kasvattaa tai levittää muualle?
- 7. strategisuus** – tukeeko toiminta kaupunginhallinnon tavoitteita?

Tutkimuksen viitetiedot:

Mäenpää, P. & Faehnle, M. 2021. Neljäs sektori - kuinka kaupunkiaktivismi haastaa hallinnon, muuttaa markkinat ja laajentaa demokratiaa. Vastapaino, Tampere.

UNIVERSITY OF HELSINKI

TOIMITUS / EDIT

Iiris Koivulehto
Kaupunkitutkimusinstituutti Urbaria

OTA YHTEYTTÄ / CONTACT

urbaria@helsinki.fi
0294150056 / 0504719810

SEURAA / FOLLOW US

@urbariahelsinki
www.helsinki.fi/urbaria

PL 4 (Yliopistonkatu 3)
00014 Helsingin Yliopisto